

LEGĂTURILE LUI ARON DENSUȘIANU CU EMILIAN MICU

Radu Ardelean
Pavel Vesa

Librarul-anticar Emilian Micu¹ a stat în legături epistolare cu mulți învățați ai vremii sale, precum și cu instituții culturale, oferind carte și manuscrise spre vânzare, dar și informații culturale; îi putem enumera pe V.A. Urechia, Iosif Vulcan, Ioan Bianu, Valeriu Branisce, Ghenadie Enăceanu, iar dintre instituții Academia Română, Astra, Ministerul Cultelor (din România), Academia Maghiară de Științe, Muzeul Ardelean (din Cluj), Biblioteca din Galați ș.a. Acele informațiuni mai sus pomenite se legau de cele mai multe ori de cărțile oferite. Câteodată ele se constituiau în mici studii trimise spre tipărire, când adresantul conducea vreo publicație. Așa a fost în cazul lui Valeriu Branisce, de pildă, ori în cel al lui Aron Densușianu, obiectul acestui micro-studiu constituindu-l această relație care a lăsat urme în cultura românească.

Inițiativa contactării lui Aron Densușianu² îi va fi aparținut cum obișnuia lui Micu prin vreo ofertă de cărți, în contrapartidă, plus plasarea unui anunț publicitar gratuit în schimbul informațiunilor date și articolelor oferite³. Mărturii ale relației dintre ei sunt textele publicate în „Revista critică literară” semnate de Micu sau care fac pomenire de el, precum și două scrisori adresate de E. Micu lui Aron Densușianu, respectiv una către soția acestuia după decesul său, parte

1. Născut în jurul anului 1860 la Spata, în județul Timiș, unde tatăl său, Vincențiu, era preot. Mircea Păcurariu, în *Dicționarul teologilor români*, București 1996, p. 160, *sub voce*, avansează „cca 1865–1870”, ceea ce nu se poate susține, la fel ca aproximarea „între 1865 – 1871” a lui Florian Moldovan (*Activitatea de bibliofil și publicist a preotului Emilian Micu în slujba idealurilor naționale românești*, în *Mitropolia Banatului*, XX, nr. 1–3 din 1970, p. 131), după amintirile de familie ale unei nepoate a lui E.M. Mama acestuia a decedat în 19 iulie 1890, în vârstă de 57 ani și în al 32-lea an al căsniciei (vezi anunțul funebru din „Biserica și Școala”, XIV, nr. 28 din 15/27 iulie 1890, p. 6). E.M. s-a înscris în 1878 la Seminarul Teologic din Arad, pe care l-a absolvit în 1881 (vezi Teodor Botiș, *Istoria Școlii Normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad 1922, p. 700). A fost o vreme învățător la Spata (se pare), apoi capelan și paroh la Chișoda, Ohaba Sârbească, Checea, Belinț și Vaicovăț între 1887–1909. A murit la Vaicovăț (azi în Iugoslavia) sau Lugoj la sfârșitul lui Octombrie sau începutul lui noiembrie 1909, v. Crax (?), + *Emilian Micu*, în „Drapelul”, IX, nr. 119 din 5/18 noiembrie 1909, p. 2.

2. Aron Densușianu (n. Pop, 19.11.1837, Densuș—m. 2.09.1900, Iași); studii la Hațeg, Blaj (gimnaziul), Sibiu (dreptul), avocat la Făgăraș. Împrocesuat și condamnat în 1873 pentru activitatea politico-națională. Se mută în 1875 la Brașov, în 1880 la București, iar din 1881 la Iași, unde ocupă catedra de limba latină la Universitate, suplinind și catedra de limba română din 1883. Din lucrările mai importante: *Românii și Maghiarii* (Brașov 1875), *Istoria limbii și literaturii române* (ed. II Iași 1885, ed. II Iași 1894), *Cercetări literare* (Iași 1887). Conduce revistele „Orientul latin” și „Revista critică literară”.

3. La biblioteca Academiei Române (mai departe BAR) am identificat o parte a unei astfel de reclame, apărute în „Revista critică literară” a lui Aron Densușianu (anul III, nr. 4 din aprilie 1895, pe copertele 3–4), și în care, după anunțul „La Domnul Emilian Micu în Ohaba Sârbească p(osta) u(ltimă) Bata comitatului Carasu în Banatu se află de vânzare din biblioteca sa următoarele cărți și anume: (...)”, dădea 42 de titluri, numerotate de la 35 la 76, cu mențiunea „va urma”; celelalte titluri nu le-am putut depista, datorită înălțurării copertelor numerelor revistei (în afară de acesta) la legătorie. Erau cărți de Petru Maior, Ioan Molnar–Piuariu, Nicolae Horga, Paul Iorgovici, Alexandru Gavra, Grigore Obradovici, Treboniu Laurian, Vasile Maniu, Zaharia Carcalechi (Biblioteca românească) etc. Astfel de anunțuri a mai publicat E.M. în „Dreptatea”, „Tribuna”, „Drapelul” etc., probabil în loc de renumerație pentru materialele furnizate.

dintr-o corespondență mai bogată, cum reiese indubitabil din textele respective (vezi *Anexele*).

Prima dintre cele păstrate (la Biblioteca Academiei Române) dă seama de o descoperire importantă a lui E. Micu, respectiv *Cuvântări în cinstea Escelenței Sale I. Bobb*, a lui Ladislau Vaida (cum bine o atribuie Micu) și, mai ales, replica lui Petru Maior, *Răspunsul la cârtirea carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior*, opusul care a furnizat multe din datele biografice ale autorului⁴ (și el corect identificat – putativ – de E. Micu), fiind deseori citat în literatura de specialitate.

Tot acolo se face referire la *Istoria bisericească* a lui Petru Maior, în legătură cu care Emilian Micu a emis – iarăși – opinii pertinente în premieră (v. mai jos). În fine, câteva fraze mișcătoare despre sine, care simțindu-se persecutat de episcop⁵ (care-l bănuia, pe drept sau nu, de concubinaj în urma morții soției), voia a se „desfăra” din Banat în Regat, cerându-i sprijin lui Aron Densușianu – sprijin ce n-a urmat (v. *Anexa I*).

O a doua scrisoare (v. *Anexa II*), urmare a unei confuzii a poștei, ne informează doar de legătura pe care o ținea Micu cu Albert Zwiebel⁶, căruia îi trimisese cărți, așa cum a treia scrisoare, către Elena Densușianu⁷, după moartea soțului ei, consemnează legătura cu Librăria Șaraga din Iași⁸, precum și publicațiile pe care A. Densușianu ar fi avut să i le trimită în schimbul unor „manuscripte vechi” (v. *Anexa III*).

În scrisoarea din 13 octombrie 1893, Emilian Micu îi anunță lui Aron Densușianu trimiterea celor două broșuri despre care reiese că îi relatase anterior în altă scrisoare (nepăstrată la BAR), precum și interpretarea lui în legătură cu originea lor, care va fi preluată integral, practic, de A. Densușianu. Acesta se grăbește să anunțe în proximitatea numărului al publicației ce o scotea la Iași că „părintele E. Micu ne-a trimis o broșură tipărită pe la începutul secolului, dar cu totul necunoscută pân'acum și care aruncă o vie lumină asupra vieții lui Petru Maior și a persecuțiilor ce a întâmpinatu opera sa <<Istoria pentru începutul Românilor în Dacia>>. În cei dintâi numeri ai acestei Reviste pe anul viitoru vom reproduce această foarte importantă și rarissimă scriere. Ea stă în legătură cu o altă scriere românească tipărită totu atunci contra lui Petru Maior și deasemenea necunoscută pân'acum și care totu părintele E. Micu ne-a pus-o la dispozițiune”⁹.

4. E.g. Ștefan Manciu, *Biblioteca Centrală din Blaj*, Blaj 1939, p. 15–17.

5. Ioan Meșianu (1828–1916), episcop al diecezei Aradului (unde se afla parohia lui E. Micu) între 1875–1898, când e ales mitropolit (introdus în 1899 în scaun). Poate că E.M. a fost tentat să facă o paralelă între persecuția lui Petru Maior de către episcopul Bob și situația sa.

6. Librar și anticar la București.

7. Elena Densușianu, născută Țirca, la Săcele (Brașov), 11.11.1841, soția lui Aron D. din 1864. Publică nuvele și articole în „Familia”, „Orientul latin”.

8. Samuil Șaraga (1857–1906), anticar, librar și editor în Iași, provenit dintr-o familie de librari. A tipărit în „Colecția Șaraga” lucrări de istorie, limbă și literatură română. Ca și Emilian Micu, a furnizat cărți, manuscrise și documente Academiei Române.

9. „Revista critică literară”, I, nr 11 din noiembrie 1893, p. 519 (la rubrica *Notițe*, text nesemnat, dar care îi aparține fără îndoială lui Aron Densușianu).

Într-adevăr, textul transliterat al *Răspunsului*... va fi publicat în numerele din februarie și martie ale revistei¹⁰, precedat de un chapeau în care Aron Densușianu anunță un studiu într-un număr viitor care să lămurească chestiunea, iar până atunci, „Cu această ocaziune însemnăm numai atâtă, că *Răspunsul* după cum apare, ar fi făcutu de altu cineva pentru a apăra pe P. Maioru, în realitate însă el este scrisu de însuși Petru Maioru după cum vomu arăta”¹¹. În studiul respectiv aserțiunea e reluată și argumentată, arătându-se că „Atât ideile și dialectica, cât și limba, și mai vârtosu acesta este absolută a lui Petru Maioru”, ca și „o sumă de amănunte cu totul personale, care nu putea să le scrie altulu”, pe urmă s-a și tipărit la Buda, unde P. Maior „era revisoru și unde și-a tipăritu și celelalte scrieri ale sale”¹². Emilian Micu se pronunțase și el pentru paternitatea lui Maior (cf. *Anexa 1*). Pentru neconcordanța dintre cele două texte (respectiv absența *Cărtirii* care a provocat *Răspunsul*) Densușianu adoptă teza – corectă – a lui Micu: „Dimitrie (sic) Vaida publică panegiricele sale, însă în exemplarul care lu posedămu noi, ce ni s-a pusu la dispozițiune dimpreună cu răspunsul lui Petru Maioru de cătră părintele E. Micu, nu se află prefața la care răspunde Maioru, ci o altă prefață, în care însă (...) se găsesc pasagie care consumă cu cele citate în răspunsul lui P. Maioru. Părintele E. Micu explică acesta în chipulu următoru: D. (sic) Vaida nainte de a se apuca se tipărescă întrégă și se pună în circulațiune scrierea sa, a cetitu repunsulu lui P. Maioru, și vedându cum'lu scarmenă de reu, a revenitu asupra prefetei și 'a schimbat-o aproape cu totul, eliminând-u din ea numele lui Maioru – precum și intențiunea de a îndrepta tótă scrierea contra lui.

Acesta explicație o admitemu și noi (...)", antedatarea lui Vaida (1813) având scopul de a-i „juca o festă lui Maioru, lăsându-lu să se bată cu mori de ventu înaintea publiculu, după-ce obiectulu răspunsulu l'au nimicitu”¹³. Explicația va fi preluată și de Ovid Densușianu, în termeni asemănători¹⁴.

Spre deosebire de Emilian Micu, care spera să găsească și *Cărtirea* propriu-zisă tipărită (cf. *Anexa 1*), Aron Densușianu era, pe bună dreptate, sceptic: „noi nu credemu că s-ar afla vreo edițiune cu prefața cea dintâiu,

10. Emilian Micu, *O scriere necunoscută a lui Petru Maior*, *Ibidem*, II, nr. 2 din februarie, p. 68–72 și nr. 3 din martie 1894, p. 123–140. La Ioan Bianu, Dan Simionescu, *Bibliografia Românească Veche*, vol. IV, București 1944, p. 299, articolul îi este atribuit lui Aron Densușianu; la bibliografia *Răspunsului*... Emilian Micu figurează cu titlul din „Transilvania” 1895, v. mai jos nota 18.

11. (Aron Densușianu, *chapeau*) „Revista critică literară”, II, nr. 2 din februarie 1894, p. 68. De acest fapt cultural lua act și „Transilvania”, care nota la *Cronica lunară* (probabil prin pana lui Zaharia Boiu, redactorul foii) cu destulă simpatitudine: „O scriere necunoscută încă a lui Petru Maior a descoperit de curând zelosul preot din Banat Emilian Micu. Aceea e intitulată: Răspunsul la cărtire carea a s'a dat asupra persoanei lui Petru Maior, autorul Istoriei cei pentru începutul Românilor în Dacia. La Buda în crăiasca tipografie a Universității Ungariei 1814”. V. „Transilvania”, XXV, nr. 5 din 15 mai 1894, p. 147–148.

12. Aron Densușianu, *Causele persecuțiilor lui S. Miculu, G. Șincai și P. Maioru*, în „Revista critică literară”, II, nr. 4 din aprilie 1894, p. 160.

13. *Ibidem*, p. 158. După asemenea texte, devine extrem de ciudată afirmația monografiei lui Aron Densușianu, că „Prin neobosite cercetări el (A.D.) ajunge să descopere și texte rămase până atunci necunoscute istoricilor literari, cum ar fi *Răspuns la cărtirea care s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior*” și că „Partea cea mai interesantă a studiului lui (A.D.) rămâne cea consacrată lămuririi circumstanțelor în care a fost scris *Răspunsul* lui P. Maior”, cf. Georgeta Antonescu, Aron Densușianu, Cluj 1974, p. 151.

14. Ovid Densușianu, *Literatura română modernă*, ed. III, vol. I, București f.a., p. 77.

combătută de Maioru", ci s-ar găsi cel mult coala parvenită lui Maior, căci critica (cârtirea) inițială „în urma răspunsului a fost înlocuită cu cea care se vede acum în edițiunea cuvântărilor”¹⁵.

Textul manuscris al Cântirii – intitulat *Cuvânt către cetitoru* a fost semnalat mai întâi de Nicolae Comșa într-un catalog, dar fără a-l identifica cu cel care a stârnit replica lui Maior.¹⁶ A fost ulterior analizat de Pompiliu Teodor, care a operat identificarea sa și care confirmă ipoteza lui E. Micu privind substituirea prefeței inițiale vituperante cu una neutră, în urma apariției *Răspunsului*¹⁷.

Emilian Micu a înțeles să-și valorifice descoperirea și sub nume propriu, într-un micro-studiu publicat în „Transilvania”¹⁸. Este regretabil că nu precizează împrejurările găsirii broșurii¹⁹. Putem însă presupune că provenea din biblioteca preotului Ambrozie Jurma din Bata, achiziționată după decesul său în cea mai mare parte de Emilian Micu, se pare, de la fiica sa²⁰. Acela fusese un preot cărturar care deținea o bibliotecă respectabilă, alcătuită din tipărituri și manuscrise (unele fiind culegeri proprii, v. mai jos), din care Micu trimite o parte lui Aron Densușianu în 1894²¹, în acele loturi aflându-se probabil, *Răspunsul și Cuvântările*.

În lucrarea sa Emilian Micu face o descripție a *Răspunsului* și arată geneza lui, atribuirea lui Maior făcându-se pe criteriile adoptate și de Aron Densușianu: „confruntând broșura cu celelalte scrieri ale lui Petru Maioru am aflat-o prea comună în expresiuni, ceea ce pare a dovedi indirect că autorul ei ar fi însuși Petru Maioru. Căci cine a cunoscut mai bine cugetările lui Petru Maioru decât el însuși? Cine a cutezat a înfrunta publice scăderile și retrăirile de pe acel timp decât însuși dânsul ca bărbatul inteligent, conșciu de sine, carele pătrunsese destul de adânc în afacerile curții episcopesci <<a Făgărașului>>”²². De altfel se pronunțase pentru atribuirea aceasta a autorului încă în scrisoarea către Densușianu (cf. *Anexa 1*)

Cât despre *Cârtire* (cea inițială), arată că avea de scop nimicirea lui Petru Maior și a operei lui, cum susținea și acela²³.

Redundanța cu studiul lui Aron Densușianu (cf. nota 12) este evitată prin aceea că Micu insistă mai mult pe datele biografice ale lui Petru Maior, mai ales

15. Aron Densușianu, loc. cit., p. 159.

16. Nicolae Comșa, *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală din Blaj*, Blaj 1994, p. 169–170 (mss. nr. 220).

17. Pompiliu Teodor, În legătură cu „*Răspuns la Cârtire de Petru Maior*”, în „Acta Musei Napocensis”, VIII, 1970, p. 600–606.

18. Emilian Micu, *Momente din viața lui Petru Maioru de Dicio Sânmartin 1753–1821 (Cercetări literar-istorice)*, în „Transilvania”, XXVI, nr. 8 din 15 august, p. 234–238 și nr. 9 din 15 septembrie 1895, p. 276–283.

19. Scrie numai vag că „În anii trecuți, cercetând unele biblioteci prin Bănat, avui nenorocirea a afla într-o bibliotecă o broșură foarte interesantă, carea revărsa multă lumină asupra vieții prea puțin cunoscute a fericitului Petru Maior” (ibidem, nr. 8, p. 234).

20. Cărăbaș (ibidem, XIII, nr. 45 din 5/17 noiembrie 1889, p. 359), de la care a achiziționat probabil biblioteca E. Micu. Bata era în imediata apropiere a satului Spata, unde s-a născut Emilian Micu și unde tatăl său a preoțit până în 1914 și poate că pasiunea pentru carte în general și pentru cea veche în special i-a insuflat lui Micu de contactul cu Ambrozie Jurma și biblioteca sa.

21. Cf. „Revista critică literară”, III, nr. 5–6 din mai-iunie, p. 176, nr. 7–8–9 din iulie–august–septembrie, p. 253 și nr. 12 din decembrie 1895, p. 453.

22. Emilian Micu, loc. cit., nr. 8, p. 235.

23. Ibidem. Așa apreciază și Pomopiliu Teodor, loc. cit., p. 604.

așa cum sunt furnizate în *Răspuns*, cu preluare destul de puțin critică (de pildă a plângerii lui Maior privind puținătatea veniturilor protopopului Reghin). Este utilă lista lucrărilor lui Petru Maior așa cum a reconstituit-o pe baza bibliografiei existente (T. Cipariu, Gr. Silași, At. Marian Marienescu etc.) dar și a experienței proprii de anticar, pe care o mai valorificase nu de mult în același organ al Astrei, îmbogățind cunoștințele despre istoria cărții și tiparului românesc²⁴. Criticându-l pe Atanasie Marian Marienescu pentru carența datelor biografice din monografia dedicată lui P. Maior, Micu mai adăuga o aserțiune de bun simț, aceea că pentru corecta situare a lui Maior se impunea să i se cunoască și „toate operele, atât tipărite, cât și manuscrise”²⁵.

În scrisoarea pe care am citat-o des (*Anexa 1*), Emilian Micu îl mai anunța pe Aron Densușianu că-i va trimite și cercetările lui asupra *Istoriei bisericești* a lui P. Maior, desigur studiul din „Luminatorul”²⁶. Dădea acolo explicația pentru neconcordanța paginajului *Istoriei bisericești*, unde numerotarea era până la pagina 392, dar lipseau pp. 235–266 și 327–342, confiscate de guvern la instigația episcopului Bob. Manuscrisele lui Maior au fost donate de familia acestuia lui Cipariu; acesta „cam pe la anul 1855 se încerca, inse numai fragmentar, din *urgisitul punct de vedere confesional* (s.E.M.) a eda nisce fragmente ciungărite, făurite de Dsa după plac”, pe când avea datoria a-l tipări „asia ca să poată forma un întreg complet cu materialul anterior tipărit”, căci moștenitorii lui Maior i-au oferit manuscrisul „ca să-l tipărească, să deie națiunii ce e al ei, întreg întreguț precum au esit din insasi mana creatorului lui”²⁷. Adresa un apel societății „Petru Maior” să dea o ediție integrală, o datorie națională.

În scrisoare vorbea totuși despre *Istoria bisericească* „și în text nestrăformat după două exemplare care mau (sic) venit la mână” (v. *Anexa1*). Să-i fi „venit la mână” vreun exemplar integral care ocolise cenzura, ori tipărit integral fără aprobarea cenzurii, din restul tirajului eliminându-se apoi cele 50 de pagini, pe baza căruia Micu și-a completat studiul inițial? În orice caz în „Revista critică literară” nu i se tipărește și nici Aron Densușianu nu se referă la un exemplar complet. Dimpotrivă, vorbește de confiscare și critică și el aspru pe Cipariu care, având manuscrisul, l-a tipărit incomplet. „Cipariu n-a tipăritu din

24. Emilian Micu, *Materială pentru istoria tipografiei române (Din istoria tipografiei universității din Buda)* în „Transilvania”, XXV, nr. 6 din 15 iunie 1894, p. 168–175. Partea cea mai mare a studiului privește Catehismul românesc tipărit la Buda în 1870 cu litere latine, și al cărui manuscris fusese anterior descoperit la Biblioteca Universității din Buda (pesta) de alt membru al familiei Densușianu, Nicolae, și semnalat în „Analele Academiei Române”, seria II, tomul II, fasc. I din 1881, p. 203 (apud Emilian Micu, loc. cit., p. 170).

25. Idem, *Momente din viața lui Petru Maior* ..., loc. cit., p. 236.

26. Milian (Emilian Micu), „Istoria Bisericească” de Petru Maior, Buda, 1913-21 (Cercetări istorice-literari), în „Luminatorul”, VIII, nr. 68 din 17/29 octombrie, p. 2; nr. 69 din 21 octombrie/2 noiembrie, p. 3; nr. 70 din 24 octombrie/5 noiembrie, p. 3; nr. 71 din 28 octombrie/9 noiembrie, p. 2 și nr. 72 din 31 octombrie/12 noiembrie 1887, p. 3. Exemplarul pe 1887 de la Biblioteca „Astra” din Sibiu pe care l-am consultat provine chiar de la Emilian Micu (care a furnizat multe cărți și periodice acestei biblioteci), iar la nr. 68, pe manșeta redacțională, e scris de mâna lui Micu: „Petru Maior. Istoria biser.”; tot acolo se publica actul de deces al lui Dimitrie Tichindeal, descoperit de E. Micu (p. 2-3), primele sale contribuții de istorie culturală.

27. *Ibidem*, nr. 72, p. 3. Textul e foarte critic, dar nu poate fi, cred, interpretat ca o profanare a memoriei lui Cipariu. Acela murise recent, la 3 septembrie 1887, probabil înainte ca Micu să-și expedieze studiul la „Luminatorul”, argumentul fiind acela că vorbește de „Dsa” și nu de „fericitul Cipariu”, expresie consacrată în epocă pentru decedați.

manuscriptulu lui P. Maioru, decătu părți, care nu atingeau Blajulu din timpul lui Bobu. Fôrte reu a făcutu reposatulu învețatu, că și-a arogatu dreptulu de a pune opera lui P. Maior la *index* (s. A.D.)²⁸.

În afara deosebitului fapt cultural care l-a constituit recuperarea *Răspunsului* ... lui Petru Maior și a ediției revăzute și ... necârtitoare a *Cârtirii*, relația dintre Aron Densușianu și Emilian Micu a profitat și folclorului. În rubrica permanentă „Literatura populară” a „Revistei critice literare” se vor publica poezii extrase din două manuscrise trimise de Emilian Micu și provenind din biblioteca lui Ambrozie Jurma, unul din Transilvania și altul din Banat, ultimul fiind o colecție de poezii (trans)crise de însuși Ambrozie Jurma; Aron Densușianu are unele ezitări de datare a lor de la un număr la altul, dar poeziile sunt considerate, fără ezitare, populare. Primele publicate sunt *Lunile și lucrările*, cu sublinierea ineditului: „Nu ne-aducemu aminte să-se fie publicatu pân'acum versuri populare în care să-se încadreze lucrările principale ale fie-cărei luni”²⁹. În numărul (triplu) următor este publicată o variantă a *Mioriței*, tot după manuscrisul „ardelean”, cu variante din cel „bănățean” (incomplet); Aron Densușianu este de-a dreptul entuziasmat de „această minunată baladă populară, față cu care varianta dela Alexandri (sic) și de la G.D. Teodorescu suntu numai nisce fragmente”³⁰. La această baladă (versiunile din manuscrisele primite de la Micu), „Diamantul poeziei noastre populare”, va face referire și într-un studiu dintr-un număr ulterior al revistei³¹.

În anul următor, Aron Densușianu va mai publica la rubrica „Literatură populară” o poezie „Din colecțiunea făcută între anii 1848 – 1858 de reposatul preot Ambrosie Jurma din Bata în Banat” – manuscrisul trimis de Micu³².

În a doua ediție a *Istoriei limbii și literaturii române*, la capitolul *Elocința*, Aron Densușianu exemplifică și cu o broșură primită de la Emilian Micu³³.

Aron Densușianu făcea în „Revista critică literară” și anchete lingvistice, cerând cititorilor să lămurească înțelesul unor cuvinte dialectale. Pentru un astfel de provincialism, bănățean, încearcă Emilian Micu a oferi explicația.³⁴ În

28. Aron Densușianu, loc. cit., p. 160.

29. Idem, *Notă la lunile și lucrările*, *ibidem*, III, nr. 5-6 din mai-iunie 1895, p. 176, nr. 1. Manuscrisul „transilvănean” e datat aici la 1802, iar celălalt „dinainte de 1857”, cu mențiunea că s-a preluat din primul, indicându-se variantele din al doilea.

30. *Ibidem*, *notă la Miorița lae*, *ibidem*, nr. 7-8-9-din iulie-august-septembrie, p. 253. Aici afirmă că Lunile și lucrările au fost luate din manuscrisul alcătuit de Ambrozie Jurma, început la 1848 și terminat la 1865, tocmai cu balada (dar incompletă, deși cu variante), celălalt („transilvănean” fiind acum „scrisu înainte de 1848”. Cercetările ulterioare au stabilit că variantele respective (sau cel puțin una) erau contrafăcute de George Catană, cf. Adrian Fochi, *Miorița*, Tipologie, circulație, geneză, texte, București, 1958, p. 138-140; „o variantă a (...) Mioriței, neautentică, însă”, *Dictionarul literaturii române de la origini până la 1900*, București 1979, p. 727, sub voce Aron Densușianu (articol de Leon Volovici).

31. *Ibidem*, E'popeea noastră păstorească, *ibidem*, nr. 12, decembrie, p. 423.

32. *Cântecul pălincuței*, *ibidem*, IV, nr. 4 din aprilie 1896, p. 89-93.

33. Aron Densușianu, *Istoria limbii și literaturii române*, ed. II, Iași 1894, p. 273 și nota 10. Era un Cuvânt de Paști de Gheorghe Maiota, ținut la București în timpul lui Brâncoveanu și al păstoririi lui Teodosie Veștemeanul, fără dată și fără loc de apariție.

34. Era vorba de cuvântul „torănesc” (verb la indicativ, prezent, persoana I), despre care se întrebase în „Revista critică literară” I, nr. 5 din mai 1893, p. 290, iar răspunsul lui Emilian Micu e publicat în nr. 12 din decembrie, p. 559 (cu scrisoarea datată din 4 decembrie 1893), dând explicația pentru „torinu”, din care deriva „a torăni”. Probabil că a intrat în legătură cu Densușianu, tocmai pentru a primi revista, după ce a aflat de apariția ei, precum și alte cărți de la Densușianu, la schimb cu cărțile vechi și manuscrisele de la el.

acel răspuns e un pasaj care poate ajuta la atribuirea unor texte semnate cu pseudonim de, credem, Emilian Micu: „La noi în Banatu părțile deloșe pe unde am crescut eu ținutul se numește Deheleni (...)”³⁵; anume, la „Dreptatea și Lumina Poporului” (apărută la Timișoara în 1904, cu titlul schimbat în „Dreptatea Poporului” în 1905 și „Plugarul Român” în 1906³⁶) scrie „preotul Popa Deheleanu”³⁷, care anterior publicase sub semnătura „P. Deheleanu” și „Deheleanu”³⁸, identificabil, credem, cu Emilian Micu. Acolo va publica și sub nume propriu un micro – studiu însoțitor a două scrisori inedite ale lui Țichindeal către episcopul Samuil Vulcan, descoperite de el³⁹.

Considerăm că legăturile dintre Emilian Micu și Aron Densușianu s-au dovedit fructuoase, în primul rând prin introducerea în circuitul cultural a *Răspunsului* ... lui Maior și identificarea autorului⁴⁰, dar și prin furnizarea manuscriselor cu variante ale *Mioriței*. Emilian Micu a primit, în schimb, publicații ale lui Aron Densușianu, pe care le-a vândut în Banat, contribuind astfel la circulația valorilor culturale românești și formarea unei „piețe unice” culturale. La moartea sa mai deținea în biblioteca *Istoria limbii și literaturii române, Poezia populară română* și colecția completă a „Revistei critice literare”⁴¹, în câte un exemplar, dar va fi vândut altele. Ceruse văduvei Elena Densușianu numere din „Revista...” și un exemplar din *Istoria...*, ed. II-a (cf. *Anexa II*). „Revista critică literară” o mai solicita și peste ani lui Ioan Bianu, din dubletele Academiei, la schimb cu cărțile trimise de el⁴², semn că avusese trecere. Cărți de ale lui Aron Densușianu (*Istoria...*, ed. I, Iași 1886, *Din vocalismul latin și român*, Iași 1882 și *Studii asupra poeziei populare*, Sibiu 1860) erau incluse într-o ofertă de vânzare a lui Micu din 1895⁴³.

Una peste alta, putem considera că legăturile dintre Aron Densușianu și Emilian Micu au profitat amândurora, dar mai cu seamă au fost benefice literelor românești.

35. *Ibidem*.

36. Vezi Aurel Cosma jr., *Istoria presei române din Banat*, Timișoara, 1932, p. 69-70.

37. I se răspunde la „Poșta redacțiunii” pe acest nume, confirmându-i-se primirea materialului și promițându-i-se o rubrică permanentă de istorie, în „Plugarul român”, III, nr. 25 din 18 iunie/1 iulie 1906, p. 3. „Materialul” era o recenzie la *Istoria Românilor Bănățeni*, a lui George Popovici și se publică începând cu nr. 27 din 2/15 iunie.

38. P. Deheleanu (Emilian Micu?), *Material pentru istoria culturală a românilor bănățeni*, în „Dreptatea Poporului”, III, nr. 4 din 22 ianuarie/1 februarie 1906, p. 1-2 (despre istoria învățământului din Banat de la sfârșitul secolului al XVII-lea, cu *documente originale*; titlul conșună cu altele ale lui Emilian Micu, de asemenea și frazarea, vocabularul); Dehelean (Emilian Micu?), + *Vinčențiu Babeș membru (al) Academiei Române 1821-1907, ibidem* („Plugarul român”), IV, nr. 5 din 28 ianuarie/10 februarie, 1907, p. 1 (despre activitatea jurnalistică a lui Vinčențiu Babeș în 1848 la „Amicul Poporului” din Pesta, publicație pe care o deținea, cf. *Catalogul bibliotecii lui Ștefan Gherga învățător (tanito) în Nagy Topolovecz Temes Varmegye Ungaria, Lugoj* 1910-de fapt al bibliotecii rămase după Micu la sora sa măritată Gherga-unde „Amicul Poporului”, nrele 1-22 figurează la poziția 15, p. 3).

39. Emilian Micu, *Acte și fragmente ca material pentru o istorie culturală a Românilor din Dieceza Aradului*, în „Plugarul român”, V, nr. 11 din 1/14 iunie 1908, p. 2-3.

40. Spre deosebire de atribuirea eronată a Georgetei Antonescu (cf. nota 13 *supra*), într-o lucrare mai recentă despre Petru Maior se spune despre *Răspuns*: „Lucrarea e nesemnată. Ea a fost semnalată pentru întâia oară de Emilian Micu, care o credea a unui anonim din Buda, dar, după stil, i se părea că <<autorul ar fi înșuși Petru Maior>> (Serafim Duca, *Pe urmele lui Petru Maior*, București, 1990, p. 161).

41. Cf. *Catalogul bibliotecii lui Ștefan Gherga* ..., p. 18, pozițiile 409-411.

42. Scrisoarea lui Emilian Micu către Ioan Bianu, datată Chișoda, 4 octombrie 1904 și anexa ei (unde se precizează numerele solicitate), la BAR, msse, *Arhiva Ioan Bianu*, IX, varia 3, nenumerate.

43. „Dreptatea”, II, nr. 57 din 10/22 martie 1895, p. 8 (pozițiile 28-30). *Istoria* ... și *Vocalismul* ... nu mai apar în *Catalog*..., deci au fost vândute.

I.

Emilian Micu către Aron Densușianu

(Chișoda, 13 oct. 1893)

Mult stimat domhule!

Pretiuata Domniei Tale epistolă din 26 sept., o am primito (sic). Brosiurele de care m-am folosit încă le am la mână. După aceea (sic) pricepere lucrul stă așa. Ladislau Vajda de Sós Mező⁴⁴ au scris „Două Cuvântări în limba latină” unde lauda faptele Vladicului I. Bobb pentru străini. După aceea leau (sic) tradus pentru români și în limba românească precedendule (sic) de o însemnată înainte cuvântare în care cârtesce asupra persoanei lui Petru Maior. Înainte de a fi opul tipărit întreg, îi se trimite lui P. Maior cōla primă carea mai vîrtos se referesce la persōna sa; pe cōla acēsta se afla și clausula censorului dela Cluj Mártonfi. P. Maior se pune iute și răspunde la cârtirile aceste prin brosiura: „Răspunsul la Cărtirea carea sau dat asupra persoanei lui P. Maior” tipărită în Buda 1814”. – (sic)./

După aceea se fauresce de Ladislau Vajda o altă nainte precuvântare mai moderată cu tit(l)ul opului nu ca la cōla l^a cealaltă cum era: „Două Cuvântări (,) ci numai „Cuvântări în cinstea Escelenței Sale I. Bobb”. Acēsta cu titlul străformat o am și eu la însă difere în espresiune de citațiunile de care pomene(ste) P. Maior. (sic)

Ambele Vi le trimit spre vedere și consultare, și întrebuințare. – Cealalta cu titlul de „Două cuvântări” o caut de mai multi ani și nu o pot găsi. –

În scurt timp după publicarea acestei scrieri a mele Ve voiu tremite încă cercetările mele asupra Istoriei bisericești acelu P. Maior⁴⁵ tipărită pana la pag.: 392 și în text nestrăformat și străformat după două exemplare care meu (sic) venit la mână. –

Tot de odată Ve asi face cunoscut cum că eu sint preot nefericit. Mau (sic) murit socia legala și acuma am gazdaritia⁴⁶. Episcopul meu mult me necajește,

44. Satul Glad, județul Cluj.

45. Vezi nota 26 *supra*.

46. Stăpâna casei; aici în sens de menajeră sau concubină (provincialism bănățean). Soția, Emilia, a murit în 12/24 noiembrie 1889 la 23 de ani, în al treilea an de căsătorie (cf. „Foaia diecezană”, IV, nr. 45 din 19 noiembrie/1 decembrie 1889, p. 7).

47. În 1885 parohia Chișoda (de clasa a II-a) avea 1078 de suflete („Luminatorul”, VI, nr. 38 din 31 martie, 12 aprilie 1885, p. 3). La sfârșitul lui 1886, preotul Aureliu Popovici a instituit o capelărie-cu drept la jumătate din venituri-pentru ginerele său Emilian Micu (cf. „Biserica și Școala”, X, nr. 42 din 19/31 octombrie 1886, p. 343). După moartea soției și neînțelegerile survenite cu fostul socru se mută în Ohaba Sârbească în 1893 (își datează de acolo o scrisoare către V. A. Urechia la 2/13 noiembrie 1893, BAR, msse, S¹DCCLXII^ω), ocupând parohia, care aducea un venit de cca 500 florini, în 1894.

– paro/chie am foarte slabă⁴⁷. Necajit și de neajunsuri materiale și de Episcopul meu asi voi se trec in Romania; Ve-asi ruga déca asi putea se capet pre acolo un loc de neinsemnat ca se pot trăi, eu asi trece numai decât. – Ce socotiți?

Tare Ve rog de părtinire.

Asteptând pretiuitul Dvóstre respuns

reman al Dvóstre

plecat stimătoriu

Kissoda in 13 oct.c. nou 1893

(ss) Emilian micu

p(osta) u(ltimă) Timișoara. Ungaria Banat

preot

(Bar, msse, S $\frac{30(1)}{DXXXI}$)

II.

(Ohaba Sârbească, 12 martie 1896)

Mult Stimatului Domn (sic)

Din sminteală oficiul postal au tremis Dtale 2 paquette.

Al Dtale e numai paquetul N 67 de greotate 3 kilo și 200 grame.

Al doilea paquett este ase (sic) trimite la Bucuresci Antiquarului Albert Zwiebel după cum sună aici sub./⁴⁸. alăturată recipisă. Deci paquetul carele Vi se inminează cu numărul N. 68 (sic) de greutate 2 kilo 900 gr. Ve rog foarte frumos al (sic) indrepta de acolo la adresa cu recipisa la Bucuresci érá spesele Ve rog a mile (sic) semnăla ca să Vi le tremit fără amênare.

Scusați, pentru acésta incomoditate (,) inse ce se facem (,) sminteală sau (sic) făcut./

Cred că Vetii fi atât de bun și Vetii face ca paquetul destinat N. 68 se meargă la Bucuresci.

Ohaba Sârbească (sic) 12/III 96

Krassó – Batta

Ungarn

Al Domniei Vóstre
preaplecat stimătoriu
(ss) Emilian Micu

(Bar, msse, S $\frac{30(2)}{DXXXI}$)

48. Anexa lipsește la BAR.

III

Emilian Micu către Elena Densușianu

(Belinț, 2 oct. 1900)

Mult Stimată Doamnă!

Am primit și eu anunțul funebral a(l) mult stimatului Dvóstre sotiu de curând repausat⁴⁹.

Atoputernicul Dumnezeu să-l odihnească în pace, căci luptă bună au luptat (,) credința au păzit, cu suflet liniscit au trecut la cele eterne!

Eară Domnia-Ta Stimabilă Doamnă primiți (e)spresiunea condolintei mele cele mai curate pentru nereparabila lovitură (sic) a sorti (i) despărtindu-Ve de iubitul Domniei-Voastre sotiu în acesta viéția vremelnică.

Cred că din corespondințele mult iubitului Dvostre sotiu Ve-ti (fi) aflat cum că am schimbat unele manuscrise vechi cu Dsa.

ÉR Dsa mau (sic) promis din operele DSale. În 26 iunie m-au tremis unele si mau (sic) scris că cele lipsind mi le va tremite când va reintoarce dela Băi, și acum cu cestiunea nerezolvată au trecut la cele eterne.

Anume eu asi mai avea se capăt:

Revista critică literară anul 2ª fasciculul (al)3^a

Revista critică „anul IV tot anul

Revista critică „anul V^afasci(colele) 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12 cât au apărut fôia și un exemplar din Istoria literaturii române edt. II^a.

Ve rog stimabilă Doamnă ca se rezolvați Domnia Vóstre definitiv acésta cestiune.

Poftindu-Ve sănătate remân întru asteptarea pretiuutului Dvóstre respuns.

Bélincz 2 oct. 900

Temesmegye

Ungaria

Al DVóstre

plecat stimătoriu

(ss) Emilian Micu

NB. Ve rog ami (sic) răspunde. Librăria Siaraga este și acuma închisă?

(Bar, msse, S 31
DXXXI)

49. La 2 septembrie 1900.

RELATION ENTRE ARON DENSUȘIANU ET EMILIAN MICU**Résumé**

Aron Densușianu (1837-1900), issu d'une famille d'intellectuels roumains de Transylvanie, se réfugia – par la suite de persecutions politiques (y compris la prison) – à Bucarest, puis à Jassy, où il fut le chef de la chaire de langue et de la littérature latine et roumaine à l'Université. Auteur d'une „Histoire de la langue et de la littérature roumaine „et de plusieurs études sur la langue, la littérature et le folklore, écrivain lui-même, il édita entre 1893-1897 „Revista critică literară" (La Revue critique littéraire"). Emilian Micu, prêtre roumain, de Banat, en même temps libraire-antiquaire et historien de la culture et de l'Eglise roumaine, envoya à A.D. quelques livres et manuscrits découverts par lui. Un d'eux est particulièrement important, parce qu'il s'agit d'une brochure de Petru Maior (chef de l'école historique des Lumières parmi les Roumains de Transylvanie), contenant des dates biographiques inconnues jusqu'à ce temps là. En revanche, E. M. exigea de la part d'A.D. des livres qu'il vendait en Banat, comme témoignent les deux lettres adressées à A.D. et celle adressée à sa veuve, annexées à cette étude.